

مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (حفظه الله تعالی)

خسرو اسفندیاری صفا^۱، حبیب‌الله دهقان^۲

چکیده

این مقاله با هدف پاسخگویی به این سؤال صورت پذیرفته است که مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه فرماندهی کل قوا چیست؟ این پژوهش از نوع کاربردی است که با روش داده‌بنیاد انجام گرفته است. به منظور احصاء مفاهیم، مؤلفه‌ها و تبیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در اندیشه‌های مقام معظم رهبری، جامعه آماری تحقیق، بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای طی سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۹۴ در نظر گرفته شده است. تمامی بیانات بدون نمونه‌گیری مورد بررسی قرار گرفت. با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای و مصاحبه حضوری با خبرگان و فرماندهان نژاجا این ویژگی‌ها طبقه‌بندی شد. مدل (الگوی) مفهومی بر اساس تحلیل‌ها استخراج گردید و سپس با استفاده از تمام مراحل پژوهش الگوی پارادایمی طراحی شد. در شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی از منظر فرماندهی معظم کل قوا، ۲۷ شاخص کلیدی احصا شد که عبارت‌اند از: دانش محوری، اصلاح الگوی مصرف، امنیت اقلام راهبردی و اساسی، کاهش وابستگی به نفت، تبلیغات، تکیه بر تولید ملی، ریشه‌کنی فقر، ایجاد تراز اقتصادی مثبت، حاکمیت قانون، مبارزه با رکود اقتصادی، خصوصی‌سازی، خودکفایی در محصولات کشاورزی، استحصال از معادن به دور از خام فروشی، فعال شدن شرکت‌های دانش‌بنیان، تنقیح قوانین اقتصادی، اعتماد به نفس ملی، مدیریت مصرف، کاهش فاصله طبقاتی، مصرف‌زدگی، اسراف، نکوهش تجمل‌گرایی، قناعت، ارج‌دهی فرهنگ کار، ایجاد زنجیره تولید علم، علم‌گرایی، ایجاد فضای آرامش برای نخبگان، و حمایت از نخبگان. **واژه‌های کلیدی:** اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان، توسعه اقتصادی، روش داده‌بنیاد، حضرت امام خامنه‌ای، اقتصاد درون‌زا.

۱. دکتری مدیریت دفاعی، دانشگاه عالی دفاع ملی

۲. دانشجوی دکتری مدیریت مالی، مدرس دانشگاه افسری امام علی^(ع)

مقدمه

دشمن پس از شکست در پروژه‌های براندازی و ناتوانی در امر شروع جنگ نظامی با جمهوری اسلامی ایران، به دنبال ایجاد جنگی اقتصادی با ایران است. بر همین اساس استکبار جهانی در سال‌های گذشته به تحریم‌های گسترده‌ای علیه نظام اقتصادی ایران دست زده‌اند. همین امر باعث شده است که معیشت مردم و توسعه اقتصادی کشور یکی از مهم‌ترین چالش‌های کشور باشد.

نخستین بار اصطلاح «اقتصاد مقاومتی» را مقام معظم رهبری در شهریور سال ۱۳۸۹ در دیدار با کارآفرینان مطرح نمودند. ایشان در مرداد ۱۳۹۱ در دیدار با جمعی از دانشجویان، به جامعه دانشگاهی و به خصوص اقتصاددانان گوشزد کردند که اقتصاد مقاومتی یک مطالبه عمومی است که باید در تبیین و تشخیص حدود آن کوشید. مقام معظم رهبری سرانجام در بهمن ۱۳۹۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را ابلاغ و تأکید کردند که پیروی از الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب‌نشینی دشمن در جنگ اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد و اقتصاد مقاومتی در بحران‌های رو به افزایش خارج از اختیار جهانی مانند بحران‌های مالی، اقتصادی و سیاسی با تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله، الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد.

اقتصاد مقاومتی، در تقابل با اقتصاد وابسته و مصرف‌گرا قرار می‌گیرد؛ لذا اقتصادی فعال است و در مقابل اغراض نظام سلطه، ایستادگی می‌کند و در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اساس جهان‌بینی و اهداف تلاش می‌کند. مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر در سخنان خود بارها بر مسئله «اقتصاد» و «جنگ اقتصادی» که دشمنان در راستای مقابله با پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفته‌اند، تأکید کرده و راهکارهای مقابله با آن را نیز بارها گوشزد کرده‌اند. ایشان با بیان اینکه یکی از راه‌های عبور از مقطع حساس و سرنوشت‌ساز کنونی، جدی گرفتن اقتصاد مقاومتی است، تأکید می‌کنند که اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست، بلکه واقعیتی است که می‌بایست محقق شود.

بدین منظور از طرف رهبر معظم انقلاب الگوی اقتصاد مقاومتی، برای برون‌رفت از مشکلات اقتصادی و افزایش قدرت ملی مبتنی بر فعال‌سازی ظرفیت‌های داخلی مطرح و تبیین آن بر عهده روحانی‌ها، استادان و اندیشمندان حوزه‌های مختلف فکری گذاشته شد (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان، ۱۶/۰۵/۱۳۹۱).

اهداف و ضرورت

واقعیت آن است که جمهوری اسلامی ایران تاکنون در طول حیات طیبه‌ی ۳۷ ساله خود، همواره با تحریم‌های اقتصادی مواجه شده است. نخستین گروه از تحریم‌ها بلافاصله پس از پیروزی انقلاب اسلامی شکل گرفت و رئیس جمهور وقت آمریکا، «جیمی کارتر»، دستور توقیف بالغ بر ۱۲ میلیارد دلار از دارایی‌های منقول و غیرمنقول ایران در ایالات متحده آمریکا و همچنین نقود ایرانی در بانک‌های این کشور را صادر کرد. علاوه بر این، دولت آمریکا از تحویل برخی تجهیزات نظامی خریداری شده پیش از پیروزی انقلاب همانند هواپیماهای اف ۱۶، ناو و قطعات یدکی نظامی که بهای آن را دریافت کرده بود، خودداری کرد.

غرب در سال‌های اخیر تلاش کرده است تا با دخالت دادن شورای امنیت سازمان ملل در وضع تحریم‌ها علیه ملت ایران، وجه‌های ظاهراً قانونی به تروریسم مالی خود ببخشد و از سوی دیگر با مطالعه در نقاط آسیب‌پذیر اقتصاد ایران، تحریم‌های یک‌جانبه‌ی خود علیه ملت ایران را هدفمندتر سازد.

اگرچه با تصویب برجام (برنامه جامع اقدام مشترک)، بسیاری از تحریم‌ها برداشته شده است، اما این امر شامل همه تحریم‌ها نشده و همچنین مطابق فرمایشات مقام عظمای ولایت، جبهه استکبار قابل اعتماد نبوده و نظام ما باید همواره آماده عهدشکنی طرف مقابل باشد. به هر حال تحریم‌های اقتصادی عاری از تأثیر نیست و برای رسیدن به اهداف و آرمان‌های انقلاب و کشور بایستی هزینه‌های آن را نیز متحمل شد. اما کاهش تأثیرات این تحریم‌ها، دور زدن و خنثی‌سازی تحریم‌ها و در صورت امکان، مقابله به مثل می‌تواند در دستور کار باشد. بدون شک اقتصاد مقاومتی ضمن اینکه می‌تواند پاسخی به تهدیدها و تحریم‌ها باشد، می‌تواند بسیاری نارسایی‌ها و کاستی‌های مدیریتی و اقتصادی موجود در کشور را برطرف ساخته و تحریم‌ها و تهدیدها را به فرصتی برای شکوفایی و پیشرفت کشور تبدیل کند.

اهداف تحقیق

هدف اصلی

شناسایی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه فرماندهی کل قوا امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

اهداف فرعی

تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه علمی

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی تحقیق

مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه فرماندهی کل قوا امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کدام است؟

سؤالات فرعی تحقیق

مؤلفه‌های و شاخص‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه علمی چیست؟

تبیین اصطلاحات و مفاهیم به کار رفته در موضوع

در اقتصاد مقاومتی، چند مفهوم کلیدی به چشم می‌خورد که با تجزیه و تحلیل موضوع، می‌توان مهم‌ترین آن‌ها را جنگ اقتصادی، قدرت، فرهنگ، اقتصاد مقاومتی و نظام اقتصادی دانست.

جنگ اقتصادی

جنگ اقتصادی، یکی از عناصر و ابزارهای اصلی جنگ نرم است که وظیفه‌ی دفاع غیر عامل در این حوزه، برنامه‌ریزی و اقدام برای مقابله با این شیوه‌های جدید است (فردرو، ۱۳۹۰: ۳۵) در جنگ اقتصادی، دشمن به مجموعه اقداماتی دست می‌زند تا با کاهش توان اقتصادی کشور، به کاهش قدرت مقاومت و ایستادگی و در نتیجه موجب نارضایتی و نافرمانی مدنی شود. کسب تسلط اقتصادی و کنترل جریان‌ات اقتصادی و کاهش توان بازسازی و توسعه‌ی ملی از اهداف این نوع جنگ نرم است. مقوله‌ای که هم صورت ظاهری تخریب و از بین بردن نیروی انسانی و زیربنای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی یک کشور را ندارد و هم می‌تواند دشمن را به هدف اصلی خود برساند. (فردرو، ۱۳۸۸: ۶). این است که جنگ اقتصادی با تحولات مفهومی که به خود گرفته یکی از مواردی است که مسائل و موضوعات فراوانی در دنیای امروز در خود جای داده است.

قدرت

قدرت به شکل‌های مختلف تعریف شده است. مثلاً، مورگنتا، نئوریالیست، قدرت را به توانایی انسان بر ذهن‌ها و اعمال دیگران کرده است. مک آرتور با زاویه سیاسی، معنای قدرت را توانایی تمرکز، تنظیم یا هدایت رفتار اشخاص یا کارها می‌داند. ماکس وبر نیز معتقد است که قدرت عبارت است از: فرصتی که چارچوب رابطه اجتماعی به وجود می‌آید و به فرد امکان می‌دهد تا قطع نظر از مبانی‌ای که فرصت مذکور بر آن استوار است، اراده‌اش را حتی به‌رغم مقاومت دیگران

بر آن‌ها تحمیل کند (جزایری و حسنلو، ۱۳۹۰: ۵۳).

فرهنگ

مجموعه‌ی پیچیده‌ای که دربرگیرنده‌ی دانستنی‌ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، عادات و هرگونه توانایی که به وسیله‌ی انسان، به عنوان عضو جامعه، کسب شده است (روح‌الامینی، ۱۳۷۲: ۱۷). همچنین فرهنگ به مجموعه‌ای از آگاهی‌ها (شناخت‌ها) و رفتارهای فنی، اقتصادی، آیینی (شعائر)، مذهبی، اجتماعی که جامعه‌ی انسانی معینی را مشخص می‌کند، نیز تعریف شده است (پانوف؛ ۱۳۶۸: ۱۰۳).

اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در تعریف اقتصاد مقاومتی می‌فرماید:

«اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های گوناگون خواهد بود کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند». (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۰۶/۰۲)

اقتصاد در یک چنین شرایطی اقتصادی مقاومتی است؛ یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در برابر کارشکنی دشمن، خباثت دشمن، دشمنانی که ما داریم. (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت‌های دانش‌بنیان، ۱۳۹۱/۰۵/۰۸)

سیاست‌های اقتصاد باید سیاست‌های اقتصاد مقاومتی باشد- یک اقتصاد مقاوم- باید اقتصادی باشد که در ساخت درونی خود مقاوم باشد، بتواند ایستادگی کند، با تغییرهای گوناگون در این گوشه دنیا، آن گوشه دنیا متلاطم نشود؛ این چیزها لازم است. (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران و فعالان بخش تولید کشور به مناسبت هفته کارگر، ۱۳۹۲/۰۲/۰۷)

نظام اقتصادی

فرهنگ اقتصادی روتلیج^۱ نظام اقتصادی را به سیستم مالکیت، نهادها و سازوکار تخصیص در یک

اقتصاد تعریف کرده است (روترفورد^۱ ۲۰۰۲: ۱۸۹). در تعریف دیگری از یک سیستم اقتصادی گفته می‌شود که شامل تمام نهادها و سازمان‌هایی است که روابط مالکیت در یک جامعه را مشخص و توزیع کالاها و خدمات را هدایت می‌کند و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد (پرایور^۲، ۲۰۰۵: ۳). وی بر اساس تعریف داگلاس نورث (۱۹۹۸: ۷۹) معتقد است که نهادهای اقتصادی عبارت‌اند از: محدودیت‌های تدبیر کرده انسانی که به کنش‌های متقابل انسان سامان می‌دهند. آن‌ها متشکل از محدودیت‌های رسمی (قواعد، قوانین، قانون اساسی) و محدودیت‌های غیررسمی (هنجارهای رفتاری، قراردادهای خودخواسته) و ویژگی‌های اجرایی آن‌ها می‌باشد (پرایور، ۲۰۰۵: ۶-۷).

داگلاس نورث در تعریف سازمان‌های اقتصادی می‌نویسد که اگر نهادها قواعد بازی باشند، سازمان‌ها و کارآفرین‌های آن‌ها بازیگران بازی هستند (۱۹۹۸: ۷۹). سازمان‌ها از گروه‌های انسانی تشکیل شده‌اند که به وسیله یک مقصود مشترک گرد هم آمده‌اند تا اهداف معینی را تحقق بخشند. (پرایور، ۲۰۰۵: ۸)

ادبیات پژوهش

نظام اقتصادی اسلام

نظام اقتصادی اسلام، مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری و روابط اقتصادی در سه حوزه تولید، توزیع و مصرف است که از کتاب، سنت پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم و عقل استنباط می‌شود. الگوهای پیش‌گفته چگونگی پیوند شرکت‌کنندگان در نظام اقتصادی (مردم و دولت) به یکدیگر و به منابع اقتصادی در جهت هدف‌های اقتصادی اسلام را تبیین می‌کنند (میرمعزی، ۱۳۹۰: ۴۷)

بر اساس این تعریف، نظام اقتصادی اسلام مبتنی بر مبانی هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه ویژه‌ای است. این مبانی ثابت و غیرقابل تغییر در وضعیت‌های گوناگون هستند (همان، ۱۴۹). هدف غایی این نظام، فراهم آوردن زمینه‌های اقتصادی سعادت فرد و جامعه انسانی و هدف‌های میانی آن عدالت اقتصادی، امنیت اقتصادی و بارور ساختن استعداد‌های طبیعی است (همان: ۱۴۹). این نظام دارای اصول مذهبی یا راهبردی ویژه مانند حاکمیت مصالح فرد و جامعه، دولت

1. Rutherford
2. Pryor

مصالح، آزادی همراه با مسئولیت مردم در برابر هدف‌های نظام و مصالح جامعه، حاکمیت اصل رقابت سالم و تعاون بر رفتارهای اقتصادی مردم، تحریم ربا و اصول توزیع درآمد و ثروت است که چارچوب حرکت سمت هدف‌های نظام اقتصادی اسلام را تعیین می‌کنند (همان: ۲۰۹). این اصول و هدف‌ها نیز ثابت هستند؛ گرچه در وضعیت‌های گوناگون از جمله وضعیت تهدید اقتصادی دشمن ممکن است اولویت آن‌ها تغییر کند.

عدالت توزیعی

یعنی توزیع منافع حاصل از فعالیت سازمان باید عادلانه باشد تا هر فرد به سهم مطلوب عادلانه‌ای، متناسب با میزان آورده‌ها، مساعی، و قابلیت‌هایش نائل آید. دکنر رضائیان در این باره می‌گوید: عدالت توزیعی بیانگر ادراک افراد از میزان رعایت عدالت در توزیع و تخصیص منابع و پاداش‌هاست. (رضائیان، ۱۳۸۴: ۴۸)

این نوع عدالت کاربردهای زیادی در محیط سازمانی داشته است و محققان، رابطه این عدالت را با متغیرهای زیادی همچون کیفیت و کمیت کار بررسی کرده‌اند. به خاطر تمرکز این عدالت بر پیامدها، پیش‌بینی شده است که این شکل از عدالت عمدتاً مرتبط با واکنش‌های شناختی، عاطفی و رفتاری است. بنابراین زمانی که یک پیامد خاص ناعادلانه درک می‌شود، این بی‌عدالتی باید احساسات شخص (مثل عصبانیت، رضایت خاطر، احساس غرور یا گناه) شناخت‌ها (مثلاً شناخت تحریفی ورودی‌ها و خروجی‌های خود یا دیگران) و در نهایت رفتارشان (مثل عملکرد یا ترک شغل) را تحت تأثیر قرار دهد (کاراش و اسپکتور، ۲۰۰۱: ۲۷۸).

شهید آیت الله صدر بیان می‌دارد: گرچه رشد اقتصادی هدفی از اهداف جامعه است، اما آنچه اهمیت بیشتری دارد، تأثیر رشد اقتصادی بر زندگی مردم است. رشد اقتصادی به مقدار و میزانی هدف اقتصادی است که بتواند در زندگی مردم تجلی پیدا کند. اگر جامعه، امکانات خویش را در خدمت رشد اقتصادی قرار دهد و از جنبه توزیعی آن غافل شود، رشد اقتصادی به صورت یک بت مورد تقدیس قرار می‌گیرد و تولید هدف نهایی می‌گردد؛ در حالی که دین رشد اقتصادی را صرفاً ابزاری برای تحقق بخشیدن به اهداف عالی می‌داند. (صدر، ۱۳۷۰: ۹۸)

عدالت توزیعی زمانی حاصل می‌شود که کارکنان احساس کنند که نسبت ورودی‌ها (تلاش‌ها) به خروجی‌ها (پاداش‌ها) با همین نسبت‌ها در همکارانشان برابر است. برخی از صاحب‌نظران، نظریه برابری را نظریه گسترش عدالت نام نهاده‌اند. زیرا بر توزیع عادلانه درآمد‌ها در میان انسان‌ها برای دستیابی به سطح بالایی از انگیزش تمرکز دارد (مشرف جوادی و

همکاران، ۱۳۸۵: ۱۰۵).

نظریه برابری، فرضیه‌های خاصی را با توجه به اثر عدالت توزیعی درک شده بر عملکرد ارائه کرد؛ یعنی زمانی که کارمندی بی‌عدالتی توزیعی را درک می‌کند، این کارمند ممکن است، کیفیت و کمیت کار را برای بازگرداندن عدالت تغییر دهد. درک عدالت می‌تواند مبتنی بر پیروی سازمان از قوانین عدالت توزیعی (مثل برابری، مساوات یا نیاز) و همچنین توسط ارزش پیامدها باشد. بنابراین عدالت حداقل تا اندازه‌ای توسط ادراک مثبت یا منفی پیامدها از سوی ادراک کننده تعیین می‌شود (حسین زاده، ۱۳۸۶: ۳۴).

اقتصاد دانش بنیان

توجه به نقش دانش در اقتصاد موضوع جدیدی نیست، به نحوی که آدام اسمیت^۱ در قرن هجدهم به نقش تخصص در تولید و اقتصاد توجه داشته و فردریک لیست^۲ تأکید می‌کند که خلق و توزیع دانش به بهبود کارایی در اقتصاد کمک شایان توجهی می‌کند. شومپتر^۳ به نقش ابداع و نوآوری در پویایی اقتصاد توجه خاصی داشته و گروسمن^۴ نیز با ارائه نظریه جدید در زمینه سرمایه انسانی، برای علم و دانش در رشد بلندمدت اقتصادی نقش عمده‌ای قائل می‌شوند. در عصر حاضر، اصطلاح اقتصاد دانش بنیان که توسط مورد تأکید خاص سازمان اقتصادی همکاری و توسعه در راهبرد توسعه‌ی ملل قرار گرفته است، گویای تأکید بر نقش دانش در جریان توسعه اقتصاد است؛ از این رو، می‌توان گفت در اقتصاد دانش بنیان، به دانش از نظر کیفی و کمی با اهمیت‌تر از گذشته نگریده می‌شود.

برای اقتصاد دانش بنیان تعاریفی از سوی سازمان‌های بین‌المللی و اقتصاددانان بیان شده که به اختصار دو تعریف رایج در این زمینه ارائه می‌شود:

طبق تعریف سازمان اقتصادی همکاری و توسعه (OECD)، اقتصاد دانش بنیان اقتصادی است که بر اساس تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته و سرمایه‌گذاری در دانش و صنایع دانش پایه (صنایع دانش پایه، صنایعی هستند که در آن‌ها سطح بالایی از سرمایه‌گذاری به ابداع و نوآوری اختصاص یافته، فناوری‌های کسب شده با شدت بالایی مصرف و نیروی کار از

1. Adam Smith
2. Friedrich List
3. Schumpeter
4. Grossman

تحصیلات عالی برخوردار هستند) مورد توجه خاص قرار می‌گیرد.

سازمان همیاری اقتصادی آسیا و اقیانوس آرام (APEC)، با گسترش ایده مطرح شده توسط OECD در خصوص اقتصاد دانش بنیان، آن را اقتصادی می‌داند که در آن تولید، توزیع و کاربرد دانش، عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال در تمامی صنایع است. طبق این تعریف، تمامی فعالیت‌های اقتصادی به نوعی به دانش متکی هستند (معمارزاد، ۱۳۸۴: ۹۰).

پیشینه پژوهش

اسداله کلانتر و فرید امرایی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «اقتصاد مقاومتی، تولید داخل و حمایت از کار و سرمایه ایرانی» به تعاریف اقتصاد مقاومتی پرداخته و راهکارهای جهت عملیاتی شدن آن و همچنین وظایف و نقش دولت و مردم در به تحقق رسیدن اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار دادند. در این راستا به راهکارها و راهبردهای مقاومتی برای رشد تولید داخل و حمایت از کار و همچنین مزایای آن شامل (اقتصادی، فرهنگی اجتماعی، علمی و آموزشی، سیاسی و ...) اشاره کردند.

مریم قلی‌پور (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «اقتصاد مقاومتی و اقتصاد دانش بنیان» نخست تعاریفی از اقتصاد و اقتصاد دانش بنیان ارائه داد و سپس به بیان پیش شرط‌های لازم برای استقرار اقتصاد دانش بنیان پرداخت. در ادامه ویژگی‌های این اقتصاد و راهکارها مورد توجه قرار گرفت و از روش کتابخانه و توصیفی نیز برای نگارش مقاله استفاده شد.

سپهر غلام دنیوی و علی اکبر فخرسعدت و المیرا امسیا (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «اقتصاد مقاومتی و جهاد اقتصادی» بیان داشتند که با اجرای راهکارهایی می‌توان به مقابله با کاهش اثرات ناشی از محدودیت‌ها و تحریم‌ها رفت و با تبدیل محدودیت‌ها به فرصت و استفاده از امکانات موجود جهت دستیابی به بازارهای جدید و متنوع، دست یافت. آن‌ها در ادامه به بررسی نقش سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی در بسترسازی و همکاری با شرکت‌های تولیدی و کمک به آن‌ها پرداختند. چرا که به عقیده آن‌ها انعطاف‌پذیر بودن دستورالعمل‌های اجرایی و قوانین حاکم در دوران تحریم می‌تواند به شرکت‌ها این اجازه را بدهد که از توانایی‌های بخش خصوصی در این جهاد اقتصادی استفاده شود و فرهنگ مقاومت می‌تواند نقش شرکت‌های دانش بنیان در برون رفت از این دوران متبلور می‌نماید.

میلاد هوشمند چایجانی و سیدحسن آل طه و محمد اسماعیل زاده (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «اقتصاد مقاومتی و کارآفرینی» ضمن توضیح ابعاد اقتصاد مقاومتی با توجه به نظرها و

گفته‌های مسئولان کشور، الزاماتی که برای ایجاد یک اقتصاد مقاومتی مورد نیاز است را بیان کردند و کارآفرینی به عنوان یک عامل تأثیرگذار در اقتصاد مقاومتی مورد توجه قرار دادند. سپس با توجه به بررسی ادبیات کارآفرینی ابعاد آن به همراه تعریفی جامع بیان کردند و در پایان علاوه بر بیان نقش کارآفرینی در اقتصاد، ابعاد کارآفرینی با اقتصاد مقاومتی تلفیق کردند و تأثیراتی که کارآفرینی بر اقتصاد دارد، مطرح نمودند.

روش

روش انجام این پژوهش تحلیلی - توصیفی است. در این تحقیق از روش پژوهش کیفی با راهبرد داده‌بنیاد استفاده شده است.

روش تحقیق و جامعه آماری

به منظور احصاء الگو، کلیه سخنرانی‌های مقام معظم رهبری از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۹۴ مبنای تحقیق قرار گرفته است.

برای استخراج محتوای این سخنرانی‌ها دو روش قابل استفاده است. روش تحلیل محتوا و روش داده‌بنیاد.

در این پژوهش روش داده‌بنیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد که بر اساس آن بیانات مقام معظم رهبری کدگذاری و از طریق کدگذاری محوری مقوله‌ها استخراج و بر اساس آن مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری احصا شده است.

روش داده‌بنیاد

در سال‌های اخیر گرایش به انجام پژوهش‌های کیفی، به‌ویژه پژوهش‌های منتشر شده مبتنی بر روش داده‌بنیاد رو به فزونی است. روش داده‌بنیاد یکی از انواع روش‌های پژوهش کیفی است که هدف اصلی آن بیان فرایندهای اجتماعی و پژوهش نظری است. این شیوه برای تبیین فرایند پدیده‌ها در بستر اجتماعی آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، و روشی در جهت تعمیم نتایج حاصل از مشاهده خاص به نظریه‌ای جامع‌تر است. نظریه‌ای که در زندگی روزمره انسان‌ها رشد و تکامل می‌یابد. همان‌گونه که در معنای واژه «گراندد تئوری»^۱ نهفته است. روش داده‌بنیاد به‌عنوان شیوه‌ای برای خلق نظریه از داده‌ها در نظر گرفته می‌شود. این شیوه بهترین روش برای

کشف فرایندهای اجتماعی و ساختار و روندهای شکل ذهن است.

بر پایه این طرح نخستین کار کلیدی پژوهشگر، کشف راه‌های جدید برای معنا دادن به دنیای اجتماعی است. دوم هدف تحلیل ایجاد یک نظریه، یعنی فراهم ساختن یک چارچوب رسمی برای درک پدیده مورد بررسی است. این نظریه باید به وسیله داده‌ها زمینه‌دار شود، نه آنکه بر آن تحمیل شود. به بیان دیگر روش داده‌بنیاد به طور اساسی روشی برای تحلیل داده‌ها، نه تکنیکی برای گردآوری داده است. از آنجا که هدف پژوهش حاضر، خلق و پرورش یک نظریه و الگو به منظور تبیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با مفاهیم منتج شده از داده‌های به‌دست آمده از بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود، پژوهشگران روش داده‌بنیاد را به عنوان روش پژوهش برای این مطالعه انتخاب نمودند.

مراحل روش داده‌بنیاد

با این اوصاف رویه‌های عمده راهبرد روش داده‌بنیاد به شرح زیر است:

- کدگذاری باز^۱: نام‌گذاری مفهیمی که بیانگر رویدادهای قطعی و دیگر نمونه‌های پدیده‌ها هستند.

- کدگذاری محوری^۲: رویه‌هایی که از طریق آن‌ها داده‌ها در فرایندی مستمر با هم مقایسه می‌شوند تا پیوند بعد از کدگذاری باز بین مقوله‌ها مشخص شود.

- کدگذاری انتخابی^۳: به فرایند انتخاب مقوله محوری، پیوند نظام‌مند آن با دیگر مقوله‌ها، ارزش‌گذاری روابط آن‌ها و درج مقوله‌هایی که نیاز به تأیید و توسعه بیشتر دارند.

بر اساس این روش، ابتدا نکات کلیدی داده‌ها احصاء و برای هر نکته یک کد معین می‌شود و سپس با مقایسه کدها، چند کد که اشاره به یک جنبه‌ی مشترک پدیده مورد بررسی دارند، عنوان یک مفهوم به خود می‌گیرند. آنگاه چند مفهوم یک مقوله و چند مقوله در قالب نظریه متجلی می‌شود.

آزمون پایایی و روایی پرسشنامه

پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، مورد سنجش قرار گرفت. چون مقدار آلفای کرونباخ که توسط نرم‌افزار spss محاسبه شد برابر با ۰/۸۰ و این مقدار بزرگ‌تر از ۰/۷

1. open coding
2. axial coding
3. selective coding

است، بنابراین پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار است.

آزمون روایی پرسشنامه

جهت تعیین اعتبار و روایی پرسشنامه در این تحقیق از روش اعتبار محتوا استفاده شده است. برای تعیین روایی با مطالعه منابع مربوط، طرح اولیه پرسشنامه تهیه گردید و توسط ۱۵ نفر از استادان، کارشناسان و متخصصان نذاجا در تهران مورد بررسی قرار گرفت. در نتیجه مواردی جهت اصلاح پیشنهاد گردید و نکات مبهم برطرف و برخی گویه‌ها که ارتباط کمتری با اهداف تحقیق داشتند، اصلاح شد و پرسشنامه نهایی تدوین گردید. ضریب توافق تحلیل محتوای ارزیاب‌ها ۰/۶۸ بود.

تجزیه و تحلیل

کدگذاری باز

نام‌گذاری طبقه‌بندی سخنان که بیانگر رویدادهای قطعی و دیگر نمونه‌های پدیده‌ها هستند.

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
۱	نکته‌ی دهم از مؤلفه‌های سیاست‌های مقاومتی، مسئله‌ی دانش‌محوری است که این هم یک مشخصه‌ی بسیار مهمی است.	دانش‌محوری	بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰
۲	مسئله‌ی صرفه‌جویی، پرهیز از ریخت‌وپاش، پرهیز از اسراف، پرهیز از هزینه‌گردهای زائد. البته در این زمینه خطاب اول من متوجه به مسئولان است.	اصلاح الگوی مصرف	بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰
۳	در درجه‌ی اول غذا و دارو. باید تولید داخلی کشور طوری شکل بگیرد که کشور در هیچ شرایطی، در زمینه‌ی تغذیه و در زمینه‌ی دارو دچار مشکل نشود.	امنیت اقلام راهبردی و اساسی	بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰
۴	یکی از سخت‌ترین آسیب‌های اقتصادی ما همین وابستگی به نفت است.	کاهش وابستگی به نفت	بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
۵	باید تصویر درستی از اقتصاد مقاومتی ارائه بشود؛ البته صداوسیما و رسانه‌های کشور موظف‌اند اما مخصوص آن‌ها نیست.	تبلیغات	بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰
۶	تولید ملی، اساس و حلقه‌ی اساسی پیشرفت اقتصاد است.	تکیه بر تولید ملی	بیانات در حرم مطهر رضوی ۱۳۹۳/۰۱/۰۱
۷	فقر، انسان‌ها را به فساد و کفر می‌کشاند؛ فقر را باید ریشه‌کن کرد. کار اقتصادی، فعالیت اقتصادی باید به‌طور جدی در برنامه‌های مسئولین قرار بگیرد.	ریشه‌کنی فقر	بیانات در دیدار مردم استان ایلام در سالروز ولادت امیرالمؤمنین علیه‌السلام ۱۳۹۳/۰۲/۲۳
۸	پایه‌ی اقتصاد مقاومتی عبارت است از: تقویت تولید داخلی و کاهش وارداتی که یا غیرضروری است یا مشابه داخلی دارد مسئولان دولتی توجه کنند و آن‌ها از بسیج کمک بگیرند.	ایجاد تراز اقتصادی مثبت	بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستتض عفین ۱۳۹۳/۰۹/۰۶
۹	یک الزامات قانونی و حقوقی و قضایی هم در مجموعه‌ی اقتصاد مقاومتی وجود دارد؛ دو قوه‌ی دیگر حاضرند همکاری کنند، هم قوه‌ی مقننه - مجلس - در این زمینه آماده است برای همکاری؛ [مثلاً] قانونی هست که شما قانون را باید عوض کنید یا اصلاح کنید یا قانون جدیدی را بر این قوانین اضافه کنید؛ احتیاج به این چیزها پیدا می‌کنید؛ یا یک جایی یک حرکت قضایی لازم است؛ همه‌ی این‌ها را دو قوه حاضرند همکاری کنند، برای اینکه این اقتصاد مقاومتی انجام بگیرد	حاکمیت قانون	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۰۴
۱۰	حمایت از بنگاه‌های تولیدی، تأمین نقدینگی، تأمین سرمایه در گردش، برخورد جدی با کسانی که واحدهای تولیدی آماده را راکد گذاشته‌اند، همه‌ی این‌ها کارهای لازمی است	مبارزه با رکود اقتصادی	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۰۴

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
۱۱	سپردن برخی از طرح‌ها به بخش خصوصی. البته برای بخش خصوصی مشوق درست [بشود]؛ چون الآن پول‌های سرگردان وجود دارد، بلاشک پول‌های سرگردان هست. به من آن جور که حالا گزارش دادند، ۴۰۰ هزار میلیارد تومان ما طرح روی زمین داریم - همه هم دولتی است - اگر چنانچه ما بتوانیم ده درصد این‌ها را بدهیم به بخش خصوصی، شما ببینید چه اتفاقی می‌افتد؛ ۴۰ هزار میلیارد تومان ناگهان وارد کار می‌شود، این خیلی مهم است.	خصوصی‌سازی	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۰۴
۱۲	در تولید محصولات حیاتی باید خودکفایی به وجود بیاید؛ یعنی خودکفایی را به حرف و گپ این و آن نگاه نکنید که آقا گندم، بیرون ارزان‌تر است، و مانند این‌ها. ما باید به خودکفایی برسیم؛ در مواد حیاتی باید به خودکفایی برسیم.	خودکفایی در محصولات کشاورزی	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۰۴
۱۳	ما حداکثر پانزده درصد از ظرفیت معدنی کشور را داریم استحصال می‌کنیم؛ پانزده درصد! ... بایستی از خام‌فروشی معادن به‌شدت پرهیز کنیم. معادن باارزشی ما داریم...	استحصال از معادن به دور از خام‌فروشی	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۰۴
۱۴	شرکت‌های دانش‌بنیان یکی از اساسی‌ترین کارها در مقوله‌ی همین اقتصاد مقاومتی است که مطرح شده و درباره‌ی آن بحث شده است و مورد تأیید و تصدیق همه‌ی اطراف مسائل کشور قرار گرفته است.	فعال شدن شرکت‌های دانش‌بنیان	بیانات در دیدار استادان دانشگاه‌ها ۱۳۹۳/۰۴/۱۱
۱۵	در زمینه‌ی تقنین، فراهم آوردن قوانین مناسب یا حذف کردن قوانین مزاحم - که اهمیت این کار دوّم از کار اوّل کمتر نیست؛ بعضی از قوانین حقیقتاً مزاحم‌اند یا معارض‌اند - حذف قوانین معارض و تصویب قوانینی که به بخش‌های گوناگون اقتصاد مقاومتی کمک کند، یکی از کارهای مهم است	تنقیح قوانین اقتصادی	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی ۱۳۹۳/۰۳/۰۴

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
۱۶	اقتصاد مقاومتی یعنی ما اگر به نیروی داخلی، به ابتکار جوان‌ها، به فعالیت ذهن‌ها و بازوها در داخل، تکیه کنیم و اعتماد کنیم، از فخر و منت دشمنان خارجی، خودمان را رها خواهیم کرد؛ راه درست این است	اعتماد به نفس ملی	بیانات در دیدار مردم استان ایلام در سالروز ولادت امیرالمؤمنین علیه‌السلام ۱۳۹۳/۰۲/۲۳
۱۷	مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. هم دستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیر دولتی، هم آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این مسئله توجه کنند؛ که این واقعاً جهاد است. امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه‌ی تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است؛	مدیریت مصرف	بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۰۵/۰۳
۱۸	به نظر ما عدالت، کاهش فاصله‌های طبقاتی است، کاهش فاصله‌های جغرافیایی است. این جور نباشد که اگر منطقه‌ای در نقطه‌ی جغرافیایی دور از مرکز کشور قرار گرفته است، دچار محرومیت باشد، اما آنجایی که نزدیک است، برخوردار باشد. این عدالت نیست. هم فاصله‌های طبقاتی باید برداشته شود، فاصله‌های جغرافیایی باید برداشته شود و هم برابری در استفاده‌ی از امکانات و فرصت‌ها باید به وجود آید.	کاهش فاصله طبقاتی	بیانات در دیدار زائران و مجاوران بارگاه حضرت علی‌بن موسی‌الرضا- ۱۳۸۸/۱/۱
۱۹	ما مجموعاً بیش از دو برابر مصرف متوسط جهان در انرژی - چه برق، چه حامل‌های انرژی - مصرف می‌کنیم؛ یعنی نفت، گاز، گازوئیل، بنزین. مصرف این چیزها در کشور ما از دو برابر متوسط جهان بیشتر است.	مصرف‌زدگی	بیانات در دیدار زائران و مجاوران بارگاه حضرت علی‌بن موسی‌الرضا- ۱۳۸۸/۱/۱
۲۰	کسانی که اهل اسراف‌اند بدانند، این اسراف و زیاده‌روی و ریخت‌وپاش که در اسلام این‌همه مَدْمَت شده است، سرنوشت اقتصاد ملی را تعیین می‌کند؛ اگر چنانچه از اسراف و زیاده‌روی و ریخت‌وپاش اموال شخصی، چه آب، چه نان، وسایل تشریفاتی زیادی در مهمانی‌ها، در عقده‌ها، در عروسی‌ها، در بقیه‌ی مراسم	اسراف	بیانات در حرم رضوی ۱۳۹۴/۰۱/۱

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
	و چه بقیه‌ی چیزهای دیگر پرهیز بشود، به اقتصاد ملی کمک می‌کند.		
۲۱	زندگی تجملاتی نباید به‌هیچ‌وجه ترویج شود؛ بلکه باید تخریب شود و نقطه‌ی منفی به حساب بیاید. چرا بی خود تجمل‌گرایی رواج پیدا کند؟ اگر یک نفر دلش می‌خواهد متجمل باشد، ما چرا باید آن را ترویج کنیم؟	نکوهش تجمل‌گرایی	بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما ۱۳۸۳/۰۹/۱۱
۲۲	به برادران و خواهران مسلمانان در سراسر کشور عرض می‌کنم که موضوع قناعت را جدی بگیرید. منظورم از قناعت این نیست که دست به نعمت‌های الهی نزنید و از آن‌ها بهره‌مند نشوید. مقصود این است که حد و اندازه نگه دارید.	قناعت	بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر ۱۳۷۲/۰۱/۴
۲۳	تبدیل تلاش و کار به گفتمان در فضای عمومی، به نظر من یکی از کارهای اساسی در زمینه‌ی اقتصاد است، کار با ارزش در مجموعه‌ی کار روزانه که باید زیاد باشد و کاهشش یک عیب بزرگ است؛ سعی کنیم تنبلی را، بیکارگی را، بی‌اعتنایی به کار را در چشم مردم به شکل درستی موهون کنیم؛ یعنی بیکارگی باید موهون بشود؛ کار باید ارزش بشود.	ارج‌دهی فرهنگ کار	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۴/۰۶/۴
۲۴	ما بایستی در مجموعه‌ی دانشگاه‌های کشور یک زنجیره‌ی کامل علمی را شاهد باشیم؛ به معنای واقعی، یک شبکه‌ی عظیم تولید علم در همه‌ی ابعاد و در همه‌ی بخش‌های مورد نیاز، و همه هم‌افزا و مکمل یکدیگر. هم مراکز تحقیقاتی ما، هم دانشگاه‌های ما، هم بقیه‌ی دستگاه‌هایی که به نحوی با مسائل علمی ارتباط پیدا می‌کنند، با همدیگر همکاری کنند، ان‌شاءالله آنچه مورد نظر هست، تحقق پیدا خواهد کرد، که همین زنجیره‌ی کامل و شبکه‌ی علمی کاملی است که باید تشکیل بشود.	ایجاد زنجیره تولید علم	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در هشتمین همایش ملی نخبگان جوان ۱۳۹۳/۰۷/۳

ردیف	گزیده بیانات (داده‌ها)	مفهوم (کد)	شناسه
۲۵	علم وسیله‌ای است برای رسیدن به اقتدار ملی و ثروت ملی.	علم‌گرایی	بیانات در دیدار نخبگان جوان دانشگاه ۱۳۸۷/۰۶/۵
۲۶	حمایت از نخبه، در درجه‌ی اول باید به معنای ایجاد فرصت پژوهش و تحصیل و پیشرفت باشد. البته من به هیچ وجه مخالف حمایت‌های مالی و مادی و این‌ها نیستم، بلکه لازم است آن کارها انجام بگیرد؛ لیکن مهم‌تر از آن این است که نخبه احساس کند فضای تنفس علمی دارد. آن چیزی که مکرر به ما منتقل می‌شود، این است که نخبگان و برجستگان مایل‌اند یک میدان وسیعی باشد که بتوانند به اقتضای نخبگی و استعداد برتر، در آن بتازند؛ این را باید فراهم کرد. البته این، راه‌های گوناگونی دارد. تشخیص راه‌ها، ارائه‌ی راه‌ها و پیشنهادها کار ما نیست؛ کار کارشناس‌های ذی‌ربط است. البته امروز جوان‌ها نظراتی هم دادند. این را باید تأمین کرد تا نخبه بتواند احساس کند که میدان کار و پیشرفت برای او وجود دارد.	ایجاد فضای آرامش برای نخبگان	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در ششمین همایش ملی نخبگان جوان ۱۳۹۱/۰۷/۱۱
۲۷	اما حرف من این است که چرا ما باید یک نخبه‌ی علمی را کمتر از یک نخبه‌ی ورزشی بها بدهیم؟ ما چقدر نخبه‌های علمی داریم که در قله‌اند؛ چقدر نخبه‌ی علمی داریم که اگر چنانچه دست کشورهای دیگر به این‌ها برسد، آن‌ها را فوراً می‌قاپند و می‌برند؛ این‌ها را باید تجلیل کنیم.	حمایت از نخبگان	بیانات در دیدار نخبگان جوان دانشگاه ۱۳۸۷/۰۶/۵

کدگذاری محوری

با مقایسه مفاهیم (کدها) مختلف می‌توان زمینه‌های اشتراک بیشتری را میان آن‌ها کشف کرد که امکان طبقه‌بندی مفاهیم مشابه در قالب طبقه‌بندی‌های یکسان را فراهم خواهد ساخت. حاصل این مرحله از فرایند که شکل‌گیری مؤلفه‌ها می‌باشد:

مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (حفظه الله تعالی) / ۷۷

ردیف	کد محوری	کدگذاری باز
۱	عدالت اقتصادی	ریشه‌کنی فقر
		کاهش فاصله طبقاتی
۲	گفتمان سازی	ارج دهی فرهنگ کار
		تبلیغات
۳	بهبود شاخص‌های اقتصادی	ایجاد تراز اقتصادی مثبت
		مبارزه با رکود اقتصادی
۴	مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری	نکوهش تجمل‌گرایی
		قناعت
۵	عزم ملی	خصوصی‌سازی
		اعتماد به نفس ملی
۶	فرهنگ صرفه‌جویی	اسراف
		مدیریت مصرف
		مصرف‌زدگی
۷	نخبه‌گرایی	ایجاد فضای آرامش برای نخبگان
		حمایت از نخبگان
۸	اقتصاد دانش بنیان	فعال شدن شرکت‌های دانش بنیان
		ایجاد زنجیره تولید علم
		علم‌گرایی
		دانش محوری
۹	فعالیت بخشیدن ظرفیت‌های داخلی	استحصال از معادن به دور از خام فروشی
		تکیه بر تولید ملی
۱۰	خودکفایی	خودکفایی در محصولات کشاورزی
		امنیت اقلام راهبردی و اساسی
۱۱	استقلال	کاهش وابستگی به نفت
		اصلاح الگوی مصرف
۱۲	بسترسازی حقوقی	تنقیح قوانین اقتصادی
		حاکمیت قانون

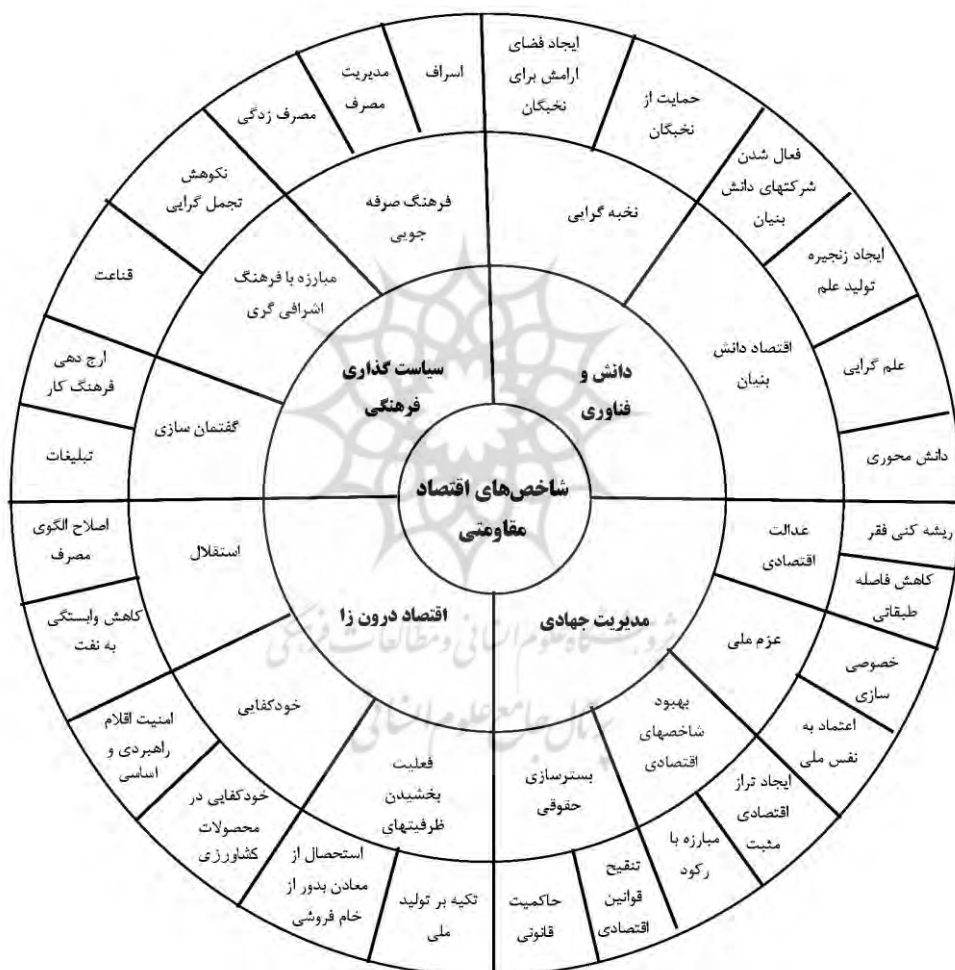
کدگذاری انتخابی

در این مرحله وجوه مشترک مؤلفه‌های برآمده از مراحل قبلی شناسایی شده و با توجه به اشتراکات آن‌ها در دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتری سامان‌دهی شدند.

متغیر مستقل	ابعاد (dimensions)	مؤلفه‌ها (components)
اقتصاد مقاومتی	دانش و فناوری	نخبه‌گرایی
		اقتصاد دانش‌بنیان
	اقتصاد درون‌زا	استقلال
		خودکفایی
		فعالیت بخشیدن ظرفیت‌های داخلی
		فرهنگ صرفه‌جویی
	سیاست‌گذاری فرهنگی	مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری
		گفتمان‌سازی
		عدالت اقتصادی
	جهاد اقتصادی	بهبود شاخص‌های اقتصادی
		عزم ملی
		بسترسازی حقوقی

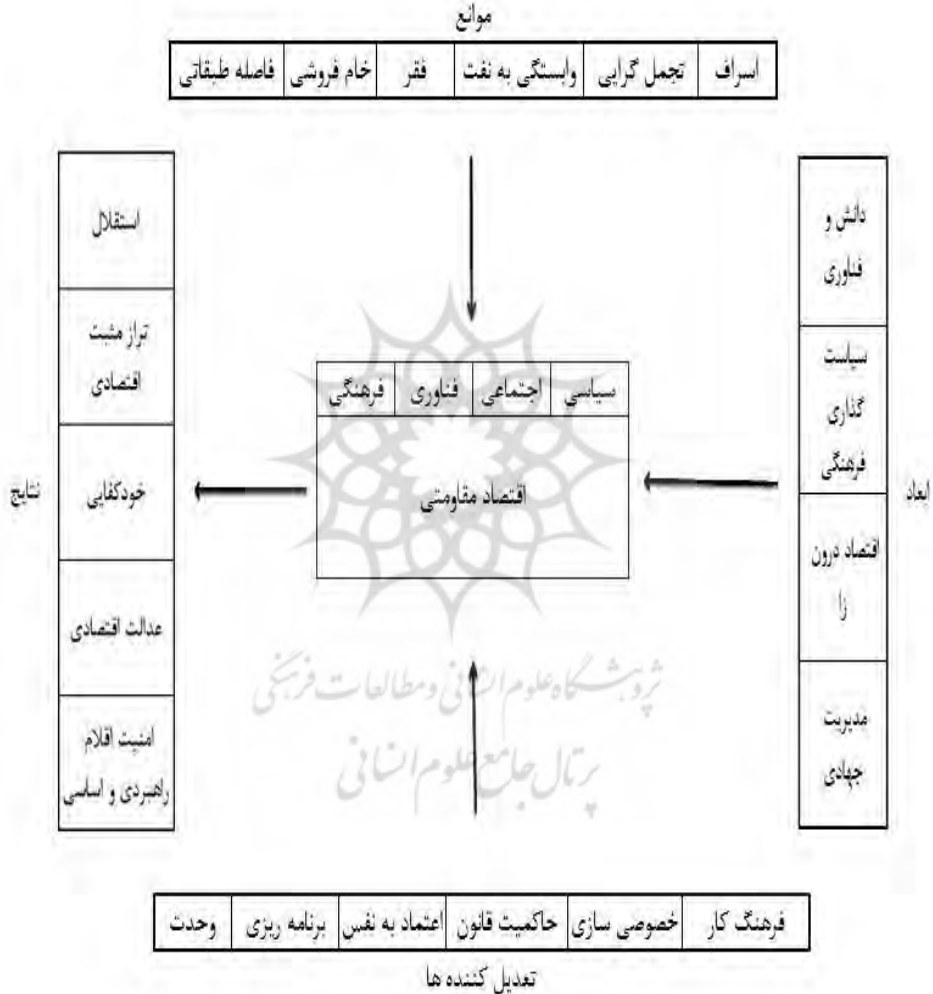
یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل پایانی به منظور تکوین نظریه، در این مرحله، صورت می‌گیرد. با توجه به مؤلفه‌های پدیدار شده از دل بیانات، تصویر غنی‌تری از مفاهیم و مؤلفه‌ها، فراهم می‌گردد. در رمزگذاری گزینشی، به پالایش یافته‌های قبلی پرداخته شده و با طی این فرایند، در نهایت، چارچوب نظری زیر حاصل شده است:

الگوی مفهومی

در این مرحله تجزیه و تحلیل پایانی به منظور تکوین نظریه صورت می‌گیرد. با توجه به مؤلفه‌های پدیدار شده از دل بیانات، تصویر غنی‌تری از مفاهیم و مؤلفه‌ها، فراهم می‌گردد. در رمزگذاری گزینشی، به پالایش یافته‌های پیشین پرداخته شد و با طی این فرایند، در نهایت چارچوب نظری زیر حاصل شده است:

بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی اقتصاد مقاومتی در گام اول باید تصویری از وضعیت جاری اقتصاد کشور ارائه شود و در گام دوم با در نظر گرفتن شرایط جاری کشور از دیدگاه اقتصادی و فرهنگی، مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده و سیاست‌گذاری در جهت اجرای اقتصاد مقاومتی صورت گیرد. اقتصاد مقاومتی در بلندمدت، تا حدود زیادی به یک اقتصاد توسعه یافته و سالم شباهت دارد؛ با این تفاوت که تهدیدهایی که از سوی جامعه‌ی جهانی وجود دارد را نیز همواره در نظر می‌گیرد. اقتصاد مقاومتی در کوتاه‌مدت نیز بر بسیاری از شاخص‌های یک اقتصاد توسعه یافته مانند کاهش وابستگی به نفت، اقتصاد دانش‌بنیان و ایجاد تراز اقتصادی مثبت و... نیز تأکید دارد. با این حال به منظور عبور از شرایط بحران، در اقتصاد مقاومتی کوتاه‌مدت ممکن است سیاست‌هایی اتخاذ شود که در بلندمدت توصیه نمی‌شود. در این خصوص می‌توان به سیاست‌هایی مانند تنظیم بازار و توزیع کالا از سوی دولت اشاره کرد.

اقتصاد مقاومتی، در هر صورت باید یک اقتصاد منطقی، عقلایی و متکی به ضوابط مندرج در قانون اساسی و اسناد بالادستی نظام باشد. با این اوصاف، عملکرد اقتصاد از منظر نوع حکومت نمی‌تواند چارچوبی مشابه اقتصادهای سوسیالیستی داشته باشد. موضوع ایجاد توان مقاومت بدون از دست رفتن امکان توسعه، نباید عاملی در جهت مخدوش کردن ماهیت و هویت اقتصاد کشور باشد. شکل‌گیری و تداوم این اقتصاد در هر صورت، در تمام موارد، ماهیتی درازمدت دارد و آثار ناشی از برقراری اقتصاد مقاومتی در زندگی اقتصادی جامعه برای مدتی طولانی باقی می‌ماند.

در مجموع می‌توان گفت: اقتصاد مقاومتی را نمی‌توان صرفاً مقاومت اقتصادی دانست، بلکه ایجاد امنیت و ثبات در اقتصاد و عدم تزلزل در برابر شوک‌های خارجی اقتصادی یا همان استقلال اقتصادی از شاخصه‌های بارز اقتصاد مقاومتی است. دشمن در طول چند دهه‌ی اخیر، تمام ابزارهای مبارزه با جمهوری اسلامی را امتحان کرده است، اما ابزاری که همیشه در کنار ابزارهای دیگر بوده، مبارزه‌ی اقتصادی است که امروز به ابزار دشمن تبدیل شده است.

ضرورت تداوم تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، مبین سه وظیفه برای دولت، دست‌اندرکاران تولید و مردم است؛ سه حلقه‌ای که نحوه تعامل آن‌ها بر روی هم، تأثیر مستقیم دارد و نتیجه نهایی آن، به این تعامل وابسته است. یعنی هر چقدر که مردم را تشویق به خرید کالای داخلی کنیم ولی کیفیت تولید کالای داخلی پایین باشد، عملاً رغبتی از سمت مردم به

خرید کالای تولید داخلی نخواهد بود. اگر تولید کننده هم برای تولید کالای باکیفیت همت کند ولی دولت و سیستم بانکی کشور، خدمات پولی و مالی ارائه ندهند و یا قوانین اقتصادی، فضای کسب و کار را سخت کند و یا مردم نسبت به کالای داخلی بی‌رغبت باشند، باز هم نتیجه منفی خواهد بود. لذا باید تمامی ارتباطات این سه حلقه با هم اصلاح شده و در راستای افزایش تولید ملی بهبود پیدا کند.

دستاورد اصلی این پژوهش، تبیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی بر اساس بیانات فرماندهی معظم کل قوا، حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (حفظه الله) است. پژوهشگر با استفاده از رویکرد روش داده‌بنیاد به مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از بیانات معظم له پرداخته و بر اساس آن طبقات اصلی و فرعی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی استخراج گردیده است. بر اساس روش داده‌بنیاد چهار مؤلفه اصلی اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری تبیین شد که عبارت‌اند از: جهاد اقتصادی، دانش و فناوری، اقتصاد درون‌زا، سیاست‌گذاری فرهنگی.

پیشنهادها

۱. یکی از مهم‌ترین موانع در اجرای اقتصاد مقاومتی داشتن اقتصاد تک‌محصولی و وابستگی به نفت است؛ از این رو دولت برای رهایی از این ضعف‌ها، نیازمند ایجاد رونق در کسب و کار و تقویت صنعت و تولید داخلی است تا وابستگی کشور را به نفت و عوارض ناشی از نوسانات آن را از بین ببرد. این امر محقق نمی‌شود مگر با تلاش و مدیریت عالمانه و جهادگونه.

۲. در اقتصاد مقاومتی باید در نحوه ایجاد ثروت و درآمد برای کشور و منابع آن تنوع داشته باشیم. این امر به دلیل بالا بردن انعطاف و کاهش ضربه‌پذیری اقتصاد در برابر جنگ اقتصادی بیگانگان است. یکی از این موارد، اقتصاد دانش‌بنیان است. در اقتصاد دانش‌بنیان اتکا و وابستگی خود را برای انجام فعالیت به سایرین کمتر می‌کنیم و به جای منابع، به نیروی انسانی خودمان تکیه می‌کنیم. به همین منظور باید روی مؤلفه‌هایی تأکید کنیم که آسیب‌پذیری کمتری دارد. بر همین اساس باید به صالح قوانین و مقررات هم پرداخته شود. قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های ما به گونه‌ای تنظیم نشده‌اند که محصول دانش‌بنیان در داخل کشور تولید کنیم، بلکه اغلب به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که ما محصولی را از خارج وارد کنیم. این امر برای وضعیت اقتصاد مقاومتی مضر است که باید اصلاح شود.

۳. در اقتصاد مقاومتی هم مردم و هم دولت نقش ویژه‌ای دارند. نقش دولت شامل بودجه‌بندی مناسب، نظام مالیاتی کارآمد، هدفمندی یارانه‌ها، کارآمدی سیاست‌های پولی و مالی، مدیریت و

واردات و توسعه صادرات، حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان، تثبیت نرخ ارز، اشتغال‌زایی، ثبات قیمت‌ها و اصلاح ساختار دولتی است. نقش مردم شامل مدیریت مصرف، قناعت و ساده‌زیستی و دوری از تجملات، کسب ثروت حلال، ترجیح مصرف کالای داخلی بر کالای خارجی است.

فهرست منابع

- بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)
پانوف، میشل و میشل پرون (۱۳۶۸). فرهنگ مردم‌شناسی، ترجمه‌ی علی اصغر عسکری خانقاه، چاپ اول. تهران: انتشارات ویس.
- جزایری، مسعود و حسنلو، خسرو (۱۳۹۰). جهانی شدن جنگ‌های نرم آینده. پژوهش‌نامه علوم راهبردی، ۱(۳).
- حسین‌زاده، ناصر (۱۳۸۶). عدالت سازمانی. ماهنامه تدبیر، ۱۹۰، ۳۲-۳۵.
- رضائیان، علی (۱۳۸۴). انتظار عدالت و عدالت در سازمان. چاپ اول. تهران: انتشارات سمت.
- روح‌الامینی، محمود (۱۳۷۲). زمینه فرهنگ‌شناسی، پویایی و پذیرش. چاپ سوم، تهران: انتشارات عطار.
- صدر، سید محمدباقر (۱۳۷۰). اقتصادنا. چاپ سوم. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- فردرو، محسن (۱۳۸۸). آشنایی با پدافند غیر عامل (جنگ اقتصادی). تهران: انتشارات عابد.
- فردرو، محسن (۱۳۹۰). آشنایی با دفاع غیر عامل از دیدگاه ارزش‌های دینی و دستورالعمل تبلیغی آن. تهران: انتشارات عابد.
- مشرف جوادی، محمدحسین؛ دلوی، محمدرضا و عبدالباقی، علی محمد (۱۳۸۵). عدالت سازمانی در سایه‌ی عدالت علوی. فصلنامه مدیریت فردا، ۱۵ و ۱۶، ۴۶-۳۵.
- معمارنژاد، عباس (۱۳۸۴). اقتصاد دانش‌بنیان: الزامات، نماگرها، موقعیت ایران، چالش‌ها و راهکارها. فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، ۸۳-۱۰۹.
- میرمعزی، سید حسین (۱۳۹۱). نظام اقتصادی اسلام (مبانی، اهداف، اصول راهبردی و اخلاق). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

Charash, V. C., & Spector, P. E. (2001). The role of justice in organizations: A meta-analysis. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 80, 278.

North, D. C. (1998). Economic performance through time, In C. K. Eicher and J. M. Staatz, eds, *International Agricultural Development*, 3rd edition, (pp. 78° 90). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Pryor, F. L. (2005). *Economic Systems of Foraging, Agricultural, and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rutherford, D. (2002). *Dictionary of Economics*. London: Routledge.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی